

ben hasonlóan alakult. Bár igaz, hogy az ide irányuló újabb kivándorlás csak a 18. században indult meg a Dunántúlról és az Alföldről. Más a története az említett négy falunak, amelyek nem telepítvények, mert mostani helyükön élnek már a korai Árpád-kor óta. Egy nagy múltú, a magyar középkorban fontos szerepet játszó táj magyar lakosságának utolsó hírmondói.

A kötet ritkán használt néprajzi forráscsoport, a református presbiteri jegyzőkönyvek érdekes részleteivel kezdődik. Dokumentális hűséggel tárják eléink ezek a szövegek a 18—19. század fordulójának népeletét, elsősorban a paraszti erkölcs, szokás, viselkedés részleteit. Jól kapcsolódik hozzájuk egy 1830-as évekből származó lakodalomleírás. Ezután hosszú időbeli szünet következik Garay Ákos századeleji, felbecsülhetetlen értékű gyűjtéseiei. Majd Barta Katalin és Kiss Lajos néprajzi tanulmányai, Döme Dezső Izrael és B. Szabó György szociográfiai ihletettséggű írásai sorakoznak. Végül Penavin Olga „szótára” zárja a könyvet, amely azonban nem más, mint egy kis szlavóniai néprajzi lexikon. Mindez azt bizonyítja, hogy jó gondolat volt közzétenni a kéziratban és régi, nehezen hozzáférhető folyóiratokban az eddig elfeledésnek kitett írásokat.

Szemlélnkben különböző értékű és célú kiadványokat vettünk sorra. Tűnőben vannak a fehér foltok néprajzi térképünkön, de még nagyon sok van. Mindegyik könyv arról győz meg, hogy bár a népi kultúra emlékei napról napra halványodnak és visszahozhatatlanul eltűnnek, sok-sok érték vár ma is föltárára, fölfedezésre, hogy bekerülhessen a nemzeti művelődés vérkeringésébe. Cikkünk végére mindenképpen idekiváncozik egy friss, nagyszerű példa, a Magyar Rádió 1971. évi gyermekjáték és mondókapályázatának nemrég napvilágot látott gyűjteménye. (*Cinege, cinege, kismadár*... Összeállította Borsai Ilona és Kovács Ágnes. MRT—Minerva, 1975). A népköltészet valóban legősibb és legmélyebb rétegeinek egyikéből merít ez a könyv, a legkisebb gyerekeknek szóló pár szavas szövegek, egyszerű, mozdulatokkal kísért dallamok világából. Nem remélt gazdagságot és virulást tanúsít a 150 pályázó által beküldött 5000 dallam és szöveg. Lehet, hogy sokan megmosolyogják az olykor együgyűeknek tetsző darabokat, a tapsoltatókat, táncoltatókat, altatódalokat, pacsit adókat, höcögtetőket, pedig valójában nem azok. Együttesen és folyamatban fontos részét alkotják a kisgyermek érzelmi nevelésének. „A beszéd — a köznapis beszéd is — rendkívüli fontos a világ megismerésével elfoglalt kisgyermeknek. Hogy derűs, kiegyensúlyozott, egészséges lesz-e, abban igen nagy szerepe van a rendszeres ápoláson kívül a szavaknak, azok közül is a szépen szóló, egymásra rímelő szavaknak, a dallamos — ha még oly egyszerű — mondókáknak is” — olvasható a kötet ajánlásában. A néphagyomány jobb és teljesebb megismerése a felnőtt társadalom számára, ahhoz, hogy kulturális értékeit igazabban és pontosabban becsülni tudja, éppúgy szükséges, mint a kisgyermeknek az anyanyelven hallott egyszerű szöveg és dallam. Ezért üdvözlünk minden újabb sikerült néprajzi kiadványt.

KÓSA LÁSZLÓ

A nagy nemzedék vallomása

MAROSI ILDIKÓ ÉS ERDÉLYI LAJOS KÖTETÉRŐL

Húsz író — hatvan éven felül: egy, a romániai magyarságénál népesebb közönség irodalmáról, szellemi életéről is sokat mondana ez a szám. Beszédes adat. Beszél egy népcsoport kultúrateremtő erejéről és fogékonyságáról, beszél egy korról, amely történelmi forgandóságában minden eddiginél jobban felelőssé tette az írástudókat

népük sorsáért, s beszél arról, hogy milyen sokan voltak és vannak, akik nem vágytak kibújni e felelősség alól. Egy valamiről nem szólhatnak a számok: a *minőségről*. De szólnak helyettük erről is a tények, beszélhet a művek ismerete. Hiszen az a nemzedék, amely most együttesen tárhatta ki gondolatait egy romániai magyar kötetben, egykor *Tamási* mondhatta magáénak a prózában, *Áprilyt* a lírában és *Gaál Gábort* az elméleti munkásságban. Olyanokat tehát, akik a nemzetiségi sorsból egyetemes távlatokat tudtak nyitni. S ezt a nemzedéket ma is olyanvalaki vezeti az időrendben, aki életével is megfellebbezhetetlen művet alkotott: Kós Károly a maga valóban matuzsálemi korával. S mögötte sorakoznak a többiek: a régi hiteket tisztán őrző, s a mával szembeesítő, kommunista *Nagy István*; a Duna tájban, nemzeti-ségben és szocializmusban gondolkodó *Balogh Edgár*, vagy a paraszti szegénységből felemelkedett *Horváth István*, aki az ökör szarván tanult verset írni...

Marosi Ildikó jegyzetfüzetével, *Erdélyi Lajos* pedig fényképezőgéppel annak a nemzedéknek élő tagját látogatta meg, amely elsőként föleszmélve a húszas évek kezdeti kábulatából, megteremtette a romániai magyar irodalmat. Marosi Ildikó már a kötet előszavában fontosnak tartotta elmondani, hogy a húsz interjú nem helyettesítheti az irodalomtörténetírást, még csak összegzés se lehet, sőt egyedül érvényes műhelyvallomás se! De hát akkor voltaképp mi is ez a kötet? Még a műfaját se könnyű meghatározni. Legalábbis hagyományosan, hiszen formájában mindegyik írás interjú, de valóságosan sokkal több annál. Némelyik az erkölcsi emelkedettség fokán esszészzerűségbe csap át, másik vitairattá forrósodik, s megint másik részleteiben líraian szép botanikai elmélkedéssé szelídül...

Nem vallomás, és mégis az! Nem összegzés, és mégis az! Nem irodalomtörténet, és mégis az, hiszen hiányt pótol. Kényszerűen helyettesít meg nem írt vagy meg nem jelent irodalomtörténeti tanulmányokat és köteteket. Olyanokat, amelyeknek — miként ez a könyv is jelzi — rendet kellene teremteniük régi, megoldatlanságukkal a szellemi életet fertőző vitákban, mégpedig egy hitelesen megalapozott esztétikai-ideológiai-történeti érvrendszer alapján. Újságcikkekben ezt aligha lehet elvégezni.

A mai olvasó keserűséggel vegyes ámulattal láthatja ezekben az interjúkban is, hogy nincs elásva még a csatabárd. A nagy nemzedékben most is ott dűl a harc — már aki egyáltalán harcol —, ahol egykor: az *otthonosság* és az *idegenség* kérdése körül. Ki érezheti magát jobban otthon a romániai magyarságban? Akik a kezdet kezdetén a nagyvilágiság ígézetében vagy az avantgarde felől érkezve kevesebb fogékonyságot mutattak a kisebbségi létből fakadó feladatok iránt, kiszorultak vagy be se kerültek az akkori irodalmi fősodorba. Csak a fanyar ízek maradtak, a szétfoslott hitek és remények. Pedig a negyvennégy utáni romániai élet többeknek és sokban pótolta a megelőző korban szenvedett veszteséget. Az érzékenységre azonban — főként a jelentős műveket alkotó nemzedéktársak iránt — megmaradt.

Nem véletlenek a szüntelen visszatérő hangok: „Egyedül érzem magam. Árvának... Nincs kivel beszélnem” (Kós Károly). „...Tudja, ha ma körülnézek, nem akadna tizenhat ember, aki összeállna, odaállna mellém, hogy megjelentessem a Székely bánját. Aki szívvel, lélekkel, aggyal odaáll, s aki úgy együttérezzen velem s én is velük” (Bözödi György). Mi egyebek volnának ezek, ha nem a megosztottság egy éppen ellenkező magatartás szükségességére figyelmeztető panaszhangjai.

Az a nagyon jó ezekben az interjúkban, hogy nem minősítenek, hagyják, hogy az író minősítse önmagát — szerénységével vagy büszkélkedésével, de voltaképp még mai élete helyszínével, környezetével is. A jó újságíró azzal emelkedhet ki az újságírók szürke tömegéből, hogy az igénytelen napi penzumok teljesítése közben is távolabbra tekint. Űgye van; szolgál és nem kiszolgál. Van értéktudata, ideológiailag-esztétikailag megbízható értékrendje, és bármilyen furcsán hangzik is, a mai elsőkélyesedő újságírásban szükséges fölemlegetni: van *tényismerete*. Ez utóbbi nélkül aligha válhatott volna például a Franyó-interjú valóságos vitairattá. Az iménti éretnyek teszik Marosi Ildikó kötetét — Beke György riportjai és interjúi után is — olyan újságírói teljesítménnyé a magyar nyelvű publicisztikában, amely igazi szel-

lemi izgalmat okoz. Azzal is, amit elhallgat. Mert ha az előbb nem említettük is: a jó újságírónak történelmi-társadalmi, sőt némi ember- és helyzetismeretre is szüksége van. Ez már az újságírás etikájához tartozik.

A szerzőtárs, Erdélyi Lajos képeinek egyikét-másikat régről ismerjük, egyebek között e folyóirat lapjairól is. S nevét a legjobb magyar fényképirók között tartjuk számon. Kós Károly-sorozata most is meggyőző páratlanságáról, s beszédesek, írások sokaságát pótlók Horváth Istvánról és Bözödi Györgyről készített képei is. Voltaképp beszédes valamennyi, mert jellemezni tud velük: azt is, aki szerényen visszahúzódik, azt is, aki a közügyek lázában ég, s azt is, aki amerikai filmsztár módjára pózol... Erdélyi Lajos azok közé tartozik, akik a fényképezőgépet arra használják, hogy fölmutassanak, manifesztáljanak és megőrizzenek vele és általa. Ilyen maga a kötet is. S van mit megőriznie, különösen az életek erkölcsi tanulságaiból. Mert megőrzendő és megfontolandó például, amit Kiss Jenő mond a családról: „A megmaradás áll vagy bukik ezen... szeretnék másokat is ráébreszteni: vigyázzanak a családra, a népünk jövőjét őrizzük benne...” És erkölcsi tanulság az is, ahogy a jó együttélés követelményeit elősorolják. A követelményt, hogy törvénynek, s minden emberi, humánus cselekedetnek azt kell szolgálnia, ami a népeket *összeköti*, találkozásra serkenti, s nem azt, ami *elválasztja*. Mert különben nemcsak az érintett népek veszítenek, de a szocializmus sem tökéletesedhet. Ahogy Balogh Edgár mondja: „Mindennek össze kell játszania ahhoz, hogy beleértve a román néppel való szocialista együttélést mint koordinátarendszert, megtalálja magát ez a nemzetiség. El ne szigetelődjék, el ne haljon, el ne vándoroljon, szembe ne kerüljön a haladással. Hiszek a nemzetiség önújratereztésében, mert látom ennek a gócait. A Forrás csoportot, folyóiratainkat, színházainkat. Hiszek abban, hogy nélkülem is menne ez, s akkor is menni fog, ha én nem leszek, de amíg tudom, igyekszem ezt a magam eszközeivel segíteni.”

Íme, egy nagy nemzedék vallomása. (Kriterion, 1974.)

PÁLFY G. ISTVÁN

Szerkesztői asztal

Az ünnepi könyvhét szegedi megnyitójára május 31-én került sor a Kárász utcán. Dr. Vörös László, a Tiszatáj főszerkesztője nyitotta meg a könyvtácat. „Szépirodalmi Figyelő” címmel ünnepi irodalmi estet, több író-olvasó találkozót, rendhagyó irodalomórát rendeztek.

*

Tiszatáj-est volt Miskolcon, a Molnár Béla Ifjúsági Házban. Az esten

Annus József, a Tiszatáj főszerkesztő-helyettese, valamint Baka István és Simai Mihály vett részt.

*

Többek kérésére közöljük, hogy az impresszumon feltüntetett szerkesztők mellett jelenleg Csatári Dániel, Mocsár Gábor, Olasz Sándor és Tóth Béla a Tiszatáj szerkesztőségének tagjai.